

Harald Skjønberg

Tilbakeblikk på AKP(m-l)s tiår

1. mai 1976 gikk om lag 10 000 mennesker i Faglig 1. maifronts tog i Oslo. Dette var "m-l-toget", og selv om langt fra alle deltakerne var marxist-leninister, hadde hver enkelt foretatt et valg vi har all grunn til å anta var bevisst: Nemlig å delta i dette demonstrasjonstoget, som de må ha visst ble tatt til inntekt for partiet AKP (m-l).

10 000 mennesker i lille Oslo ! Sammenliknet med London, Paris eller Berlin tilsvarer det over 100 000 mennesker. Det forteller mye om AKP (m-l)s relative styrke på det tidspunktet bevegelsen var i ferd med å kulminere.

I dag er en tilsvarende mobilisering hinsides enhver realisme. Det lille partiet vakler fram i en krattskog av indre stridigheter og ideologisk forvirring. Rett nok har AKP (m-l) et tyngdepunkt i en del dyktige faglige tillitsmenn og i en velredigert og spennende dagsavis, (som nok er spennende mer på tross av enn på grunn av AKP (m-l)) Men gjennom det meste av 70-åra, i motsetning til i dag, representerte AKP (m-l) et intellektuelt alternativ. Ikke primært i kraft av sin intellektuelle spenstighet, men i kraft av sin oppslutning blant intellektuelle. Denne oppslutningen er i dag minimal.

MI-bevegelsen var en utløper av 60-åras europeiske ungdomopprør. Dette var ungdomsopprøret i sin mest rendyrkede norske variant - ikke i noe annet vestlig land fikk et doktrinært marxist-leninistisk parti tilsvarende tak på relativt store ungdomsmasser. Som historie betraktet stiller dette oss overfor to utfordringer, karakterisert ved spørreordene hva og hvorfor: Hva skjedde, - og hvorfor skjedde det?

MI-bevegelsens bakgrunn

Vi må ta utgangspunkt i dannelsen av partiet SF i 1961. Dette partiet var et organisatorisk uttrykk for en opposisjonell understrøm som hadde eksistert innen det norske sosialdemokratiet siden slutten av 40-åra. Det var i all hovedsak snakk om en utenrikspolitisk opposisjon, rettet mot den nære norske tilknytningen til USA. Samtidig var det som nevnt en *sosialdemokratisk* opposisjon, relativt fjernt fra det gamle og stagnerte NKP. Dette på tross av at viljen til å se "nyansert" på regimene i Øst-

På SFs landsmøte i februar 1969 brøt et flertall av SFs ungdomsorganisasjon SUF med partiet. Her marsjerer SUF-erne ut fra landsmøtet mens de synger "Internasjonalen". I forgrunnen Vigdis Vollset, Eivind Viken og SUF-formannen Sigmund Grønmo. Viken, som var formann i Oslo SF, var blant de "voksne" som fulgte SUF-erne.

Europa nok førte SF relativt langt i å vise forståelse for systemer som i dag er dømt av historien.

Sosialistisk Ungdomsforbund - SFs ungdomsorganisasjon - ble dannet i 1963. SUFs første formann var Ole Kopreitan, han ble senere etterfulgt av Theo Koritzinsky. Forholdet mellom moderparti og ungdomsorganisasjon var på dette tidspunktet meget harmonisk. Men fra og med 1965-1966 grodde det fram politiske miljøer, i særdeleshet på østkanten i Oslo, som etter hvert viste avstikkende tendenser i forhold til det som var gjengs i SUF. Finn Gustavsen skriver i sin selvbiografi "Kortene på bordet:" "På den tida var det sjelden skarpe motsetninger i debattene mellom SF-ere og SUF-ere. Det var det heller ikke da jeg besøkte det mest imponerende og dominerende SUF-laget, Bryn/Hellerud SUL. Her var det en del ungdommer som skilte seg ut, ikke bare med en betydelig politisk aktivitet, men også med sin glupende teoretiske interesse og kunnskap. Den mest dominerende skikkelsen var 18-åringen Tron Øgrim. (...) Han fortalte stolt at laget hadde studiesirkler og nå skulle gå løs på Kapitalen av Karl Marx. Jeg prøvde å innvende at dette var en vel hard åpning for gutter og jenter i 15-årsalderen, og at det måtte være bedre å starte med et noe enklere innføringskurs i

sosialisme. Tron var hyggelig, men lite mottakelig for mine råd.”

I dette miljøet, sentrert rundt det nå nedlagte Teisen gymnas, vokste det fram en kultur der man søkte tilbake til marxismen-leninismens røtter, med ettpartistaten, demokratisk sentralisme og “proletariatets demokratiske diktatur.” Pål Steigan sier det slik i sin bok “På den himmelske freds plass: “Uten at det var sagt åpent, blei Bryn/Hellerud gradvist en revolusjonær fraksjon i det sosialdemokratiske SF. Da jeg sjøl blei verva som medlem, skjedde det på samme politiske grunnlag: Jeg ble med i SF og SFs ungdom fordi jeg var overbevist maoist og revolusjonær.” På kort tid skulle dette miljøet vokse og ekspandere i en grad som gjorde at revolusjonære på SUFs landsmøte i 1967 faktisk fikk kontroll over organisasjonen. Bare på et punkt led de nederlag: Den revolusjonære Einar Knudsen tapte formannsvalget. Mannen som ble valgt, moderpartiets kandidat, var studenten Sigurd Allern. Han skulle bli en kilde til varig glede for dem som hadde stemt mot ham. Han må ha skuffet sine tilhengere tilsvarende.

Et lite politisk miljø med utspring i et østkantgymnas i Oslo overtok på få år SFs ungdomsorganisasjon. Man må spørre seg hvordan det var mulig.

Årsaker til bevegelsens raske vekst

Forklaringene spenner nødvendigvis over et meget vidt spekter. For overhodet å skjønne noe, må man søke tilbake til den tidens politiske klima. Tiden var preget av et allment oppbrudd, vekk fra den første etterkrigstidens mest etablerte “sannheter”. USA, som for de aller fleste nordmenn hadde stått som både et symbol og en garantist for politisk frihet og demokrati, førte en opprørende krig mot et fattig asiatisk bondefolk. Amerikanernes brutale krigføring ble effektivt formidlet gjennom fjernsynet, som nettopp i disse årene var i ferd med å bli allemannseie. Utbombede nordvietnamesiske byer ble en del av vår virkelighet. Kanskje er fjernsynet en av forklaringene på at opinionen reagerte mye sterkere mot krigføringen i Vietman enn for eksempel mot krigføringen i Korea. Og på denne tiden fantes det bare en TV-kanal. Vi kunne ikke svitsje myrderiene bort og velge diskomusikk i stedet.

Vietnamkrigen skapte en sterk verdimeisig forvirring i relativt store ungdomsgrupper. Når selve kjernelandet blant de vestlige demokratier kunne tillate seg uhørte overgrep, hva var da de demokratiske idealene egentlig verdt? Var det bare propagandiske munnhell? Opposisjonen mot Vietnamkrigen vokste fra en beklagelse over et politisk feilgrep til en overbevisning om at

denne krigen var noe mer enn et feilgrep: Den var et resultat av en imperialistisk politikk som USA var nødt til å føre i kraft av sitt kapitalistiske økonomiske system. Vietnamkrigen ble eksistensiell.

Utopien ble forvandlet til et mareritt. Andre utopier kom i stedet. I 1966 brøt kulturrevolusjonen løs i Kina. I begynnelsen var norske massemedier fylt av redselsskildringer, men etter hvert ble bildet mer nyansert. Kulturrevolusjonen kom til å fortone seg som et unikt og spennende eksperiment. Det var langt fra bare ungrevolusjonære som så det slik. I 1970 var for eksempel Dagens Nyheters redaktør Olof Lagerkrantz på en rundreise i Kina. Hans skildringer fra fabrikker, folkekommuner og kulturliv er svært sympatiserende, om enn ikke ukritiske. Hele tiden skinner dette igjennom i redaktørens mange reportasjer: en nærmest lammende mistillit til egne vestlige normer. Hvem er jeg som tør være kritisk?

For relativt anselige ungdomsgrupper i mange europeiske land ble kulturrevolusjonen selve svaret. Her er ikke det viktigste hva kulturrevolusjonen faktisk var, men hva den syntes å være. Visjonen av kulturrevolusjonen var et antiautoritært opprør mot gamle og nye privilegier med det storslåtte mål å bygge et samfunn på samarbeid og solidaritet. Slik ble det skapt en slags "åndelig koalisjon", som i Norge viste seg usedvanlig potent, mellom doktrinære nymarxister og mer hippipregede ungdomsopprørere. Det er ikke all verdens forskjell på drømmen om hippiekollektivet utenfor San Francisco og visjonen om folkekommunen på den kinesiske landsbygda. En av ml-bevegelsens fortjenester ligger for øvrig i dette: Mennesker som i en annen sammenheng kunne gått til grunne i stoffmisbruk, ble vakt til målrettet politisk handling, nettopp fordi kulturrevolusjonen (slik den fortonte seg, og ikke slik den var) ansporet deres drømmer.

Samtidig var kulturrevolusjonen svaret på marxismen-leninismens problem: Nettopp i kraft av kulturrevolusjonen ville Mao forhindre at revolusjonen stivnet, og at nye privilegerte grupper vokste fram. Det syntes altså mulig å hindre at revolusjonen degenererte som i Sovjet. Mao sto på samme tid fram som videreutvikler og nyskaper. Han ga nytt innhold til en gammel ideologi.

Ml-bevegelsen ble således en koalisjon mellom romantikerne og de doktrinære. Og først da visjonen om kulturrevolusjonen gikk i oppløsning i forbindelse med kampen mot "firerbanden" fra og med høsten 1976, viste koalisjonen tendenser til å rakne.

Vietnamkrigen og kulturrevolusjonen var internasjonale

Møte i Studentsamfunnet i Oslo våren 1968.

fenomener, selvfølgelig. Jeg må altså tilbake til mitt utgangspunkt: Hvorfor ble det norske ml-partiet så mye sterkere og mer betydningsfullt enn tilsvarende partier i alle andre europeiske land? (NB! Vi snakker om relative størrelser. Rød Valgallianse, AKP(m-l)s valgfront, kom aldri i nærheten av 1% ved valg. Frie valg er avslørende.)

Jeg har understreket at ml-bevegelsen i særdeleshet hadde sin styrke blant studerende ungdom. "Lite i folket, stort i Studentersamfunnet," sa Reiulf Steen. Bevegelsen preget en stor del av debatten på de høyere lærestedene i Norge. Bortsett fra høstsemesteret 1972 behersket de gjennom hele tiåret studentsamfunnet i Oslo. Men i dette ligger et paradoks: Bevegelsens sterkeste støtte var blant studerende ungdom. Det vil si ungdom som i hvert fall delvis var opptatt med intellektuelle sysler. Samtidig var bevegelsen anti-intellektuell.

For ml-erne var verden allerede gitt og fortolket. Svaret fantes i ideologien. Fabulering, fantasi og dristige resonnementer ble det ikke oppmuntret til, for å si det mildt. Denne anti-intellektuelle tendensen fant en dyp resonans i norsk tradisjon, og gjorde det vanskelig for andre, mer intellektualistiske vens-
tregrupperinger å vinne fotfeste i Norge. Skepsis overfor intellektuelle går som en understrøm gjennom norsk historie helt fra

dansketiden av. Det er ikke ueffent å studere slektskapet mellom Søren Jaabæk og Carl I. Hagen. Anti- intellektuelle strømninger har også fått prege norsk arbeiderbevegelse representert ved ledere som Martin Tranmæl og Haakon Lie.

I en artikkel i boka "(ml)" legger en av bevegelsens tidligere ledere, Sverre Knutsen, vekt på at mange dominerende personer i bevegelsen hadde foreldre med bakgrunn i Arbeiderpartiet og NKP, og han forklarer de anti-intellektuelle holdningene blant annet ut fra dette. Arven fra Arbeiderpartiet og NKP kan også ses i et annet perspektiv. Det finnes en sterk, radikal tradisjon i den norske arbeiderbevegelsen, med røtter tilbake til Fagopposisjonen av 1911. Ledende ml-ere var ved familiebånd preget av denne radikalismen.

Den ekstreme "sikkerhetslinja" i AKP (m-l) umuliggjør en inngående studie av medlemmenes familiebakgrunn. Arkiver over medlemmer eksisterer ikke. Det var i perioder dårlig tone å snakke for personlig med folk. Det var lett å bli mistenkt for å være agent. En systematisk oversikt over medlemmene fra den gang bevegelsen sto på høyden, er rett og slett en umulighet. Men medlemmer ble vervet fra uensartete sosiale miljøer. Det er en vulgæroppfatning at AKP (m-l) stort sett besto av borgerbarn. Men det er samtidig en romantisering å ukritisk hevde at hovedtyngden av medlemmene hadde arbeiderklassebakgrunn. Min tro - den kan være gal - er at de fleste hadde sin bakgrunn i det vi kalte "det intellektuelle småborgerskapet." Men også de med denne bakgrunnen fant seg i 70-åra til rette i den anti-intellektuelle ml-bevegelsen.

Årsaken til det er blant annet at bevegelsen alt fra sin spede begynnelse var preget av en enorm vitalitet. Ting skjedde, det "var ikke bare prat." FNL-flagget ble heist i flaggstangen på utallige norske skoler. Det ble samlet inn penger til arbeidere i streik. Man demonstrerte mot normerte prøver. Upopulære lærere ble krevd fjernet. Dette taket på praksis virket imponerende og tiltrakk seg for eksempel personer som meg selv, som "ønsket handling, ikke bare ord." Ingen annen gruppering kunne konkurrere med denne praksisen.

Ml-bevegelsens vekst skyldes åpenbart også enkeltpersoner. En skikkelse som Tron Øgrim kan ha en stor del av æren - eller skylden - for at bevegelsen vokste slik den gjorde. "En politisk og ideologisk entreprenør," sier Sverre Knutsen i sin artikkel. "En karismatisk ungdomsleder," sier Kjell Bygstad, som hadde nær kontakt med Bryn/Hellerud-miljøet, til undertegnede. Man kan neppe fullt og helt forklare ml-bevegelsens raske framgang uten at man også ser på ledernes personlige egenskaper. Sentralt i dette vil altså Tron Øgrims personlige karisma stå.

Ml-bevegelsens vekst skyldes åpenbart også enkeltpersoner. En skikkelse som Tron Øgrim kan ha en stor del av æren eller skylden for at bevegelsen vokste slik den gjorde.

Utviklingen fram mot partiet

Alt i 1967 ble det klart at det gikk mot en krise i forholdet mellom SUF og moderpartiet SF. På ungdomsorganisasjonens landsmøte ble det fattet to ytterst omstridte vedtak. I det ene uttalte man blant annet at kulturrevolusjonen hadde en "klart demokratiserende, antibyråkratisk og antimperialistisk tendens." I det andre støttet man palestinerne i deres kamp mot Israel og sa blant annet: "Staten Israel i sin nåværende form som brohode for imperialismen må opphøre å eksistere." I 1967 var dette et ytterst kontroversielt synspunkt.

Reaksjonene i moderpartiet ble sterke. Bedre ble det ikke da SUFs sentralstyre forfattet en "hilsningsadresse" til Sovjets 50-årsjubileum. Man angrep "samarbeidspolitikken" med USA og uttrykte håpet om at Sovjet "igjen finner sin plass på de revolusjonære bevegelsers side."

I ettertid er det lett å se at bruddet nærmest var uunngåelig. Dette ble for eksempel tydelig demonstrert på SUFs sommerleir i 1968, der Tron Øgrim og Berge Furre innledet. Øgrim ga her klart uttrykk for at det måtte opprettes et revolusjonært parti. Dette kunne bety brudd med SF. SUFs landsmøte dette året ble den endelige bekreftelsen på at bruddet ville komme. Her ble SUF erklært som en "revolusjonær klassekamporganisasjon

I ml-bevegelsens demonstrasjonstog 1. mai 1970 blir det båret portretter av Stalin og Mao, Marx og Engels. Samme vår dannet SUF(m-l) organisasjonen MLG (Marxist-leninistiske grupper) som skulle forbedre den seinere partidannelsen. (Foto: Stig-Audun Hansen)

som arbeider for en proletarisk sosialistisk revolusjon i Norge med det klasseløse samfunn som mål.”

Bruddet med partiet kom på SFs landsmøte i februar 1969. Den direkte årsaken var spørsmålet om moderpartiet skulle ha rett til å organisere egne ungdomsorganisasjoner ved siden av SUF. Da det ble åpnet adgang til det, forlot 63 delegater møtet til tonene av Internasjonalen. Blant dem var det ikke bare SUF-ere. Ungdomsorganisasjonen hadde sine allierte også innen moderpartiet.

Men denne alliansen var langt fra total. Folk som Ole Kopreitan, Svein Johansen og Kjell Bygstad så for seg en rask, ny partidannelse etter mønster av de danske Venstresosialistene, som hadde brutt med det danske SF noen år før. På restaurant Stratos ble det raskt klart at dette ikke kom på tale. SUF hadde andre og mer langsiktige mål. Først skulle medlemmer og sympatisører skoles i marxismen-leninismen Mao Tse-tungs tenking. I 1973 ble AKP(m-l) dannet, og da var det et marxist-leninistisk parti som sto fram, ikke et allment venstresosialistisk.

Ideologi og politiske linjer

Når man studerer ml-bevegelsens historie gjennom 70-åra, vil man finne en blanding av kontinuitet og svingninger i bevegelsens politikk. Svingningene var til dels dramatiske: Mens man for eksempel ved stortingsvalget i 1973 nærmest tagg og ba det daværende Sosialistisk Valgforbund om “enhet”, anklaget man det samme valgforbundet to år etter for å være “politisk 5. kolonne nummer ein for Bresjnev” (Klassekampen, 33/75). Dem man ønsket valgenhet med i 1973, var altså i 1975 potensielle landssvikere.

Samtidig var ideologien den samme gjennom hele perioden. Under ledelse av sitt parti - eller, som de kalte seg “proletariatets parti i Norge”, skulle arbeiderklassen ta makta ved “væpna revolusjon”. Dette var den såkalte “generallinja”.

Utopiene var også de samme. I tillegg til den hemningsløse dyrkelsen av Mao Tse-tung og Kina fant man også sitt europeiske fyrtårn: Albania. I perioden fram til 1977 dro tusenvis av nordmenn på pilgrimsferd dit. En ytterst begrenset fornøyelse for øvrig, siden man i store deler av de fjorten dagene man var der, befant seg som fange på et lett fallert hotell utenfor havnebyen Durrës.

Man hadde også sine historiske utopier. Viktigst her er idealiseringen av “verdens første sosialistiske stat”, Sovjetunionen. Ikke Sovjet under Bresjnev, naturligvis, men under Lenin og Stalin. Ved den opprørende dyrkelsen av Stalin skilte beve-

gelsen seg ut fra nær sagt alle andre politiske grupperinger i landet. Stalindyrkelsen fungerte også som et internt skille mellom “verdige” og “uverdige”. Ingen kunne få ledende posisjoner i bevegelsen hvis de ikke så på Stalin som en “stor revolusjonær”.

For å forsvare dyrkelsen av Stalin var man nødt til å forfalske historien. Her trådte forlaget Oktober beredvillig til, med utgivelsen av bøker som “Den store sammensvergelsen” av de amerikanske journalistene Sayers og Kahn, og naturligvis Stalins versjon av Sovjetunionens kommunistiske partis historie. Det er et tankeeksperiment at velutdannede og presumptivt begavede mennesker aksepterte disse bøkens forsvar for det stalinistiske masse mord.

Samtidig var nok dyrkelsen av Stalin et *problem* for mange medlemmer. Når det likevel var helt nødvendig å hylle ham, henger det sammen med avhengigheten av Kina. I Kina ble han ansett som en stor revolusjonær. Altså *var* han det.

Bevegelsens tidligste fase var preget av et allment raseri mot USA. Fra og med 1974 fokuserte man imidlertid stadig mer på Sovjets rolle som “ekspanderende imperialistmakt”. Ifølge bevegelsens teologi hadde det nemlig skjedd en kontrarevolusjon i Sovjet i 1956. Sovjet var følgelig et kapitalistisk, imperialistisk land, som konkurrerte med USA om verdensherredømmet.

Dette utartet til krigshysteri. Verdenskrigen ville komme, det var bare spørsmål om når. Norge ville bli okkupert av Sovjet. Det borgerlige militærapparatet ville svikte, som i 1940. Folket måtte selv kaste okkupantene ut ved en folkekrig ledet av - gjett hvem! Verdenskrigssyndromet er et eksempel på bevegelsens deterministiske historiesyn. Historien var egentlig skrevet på forhånd. Det skulle skje som måtte skje. AKP (m-l) var historiens forløser. Samtidig er 3. verdenskrigshysteriet et eksempel på et vel utviklet illusjonsspill. Jeg har i løpet av det siste året intervjuet relativt mange tidligere medlemmer. Jeg har spurt dem hvordan de opplevde å leve i skyggen av en kommende krig. De fleste har svart at de *egentlig* ikke trodde på noen verdenskrig. For den som husker bevegelsens og de enkelte medlemmers retorikk for ca. 12-13 år tilbake, må dette virke oppsiktsvekkende. Sannsynligvis drev man en avansert form for rollespill, både overfor hverandre og omverden.

Det indre livet

Det indre livet i bevegelsen var preget av forhold som i dag kjennetegner nyreligiøse, karismatiske sekter. Medlemmer hadde få eller ingen private rettigheter. Som medlem abdiserte man fra

Under "proletariseringskampanjen" gikk tusenvis av studenter ut i industrijobber. Mange trengte opplæring, og sveisekurs var populært, særlig blant jentene.

sjefsstolen i sitt eget liv. Bevegelsen kunne gå inn og bestemme på tilværelsens mest intime områder. Sentralt her var den såkalte "kadervurderingen", som Terje Tvedt har tatt for seg i boka "(ml)". Det enkelte medlem ble grundig saumfart. Sto den proletære eller borgerlige sida sterkest i det enkelte individ? På denne måten sikret man seg sterk kontroll over hvert enkelt medlem, både når det gjaldt handlinger og tanker. De enkelte medlemmer, som i sitt utgangspunkt ofte var ressurssterke, kunnskapsrike og intelligente mennesker, ble på denne måten redusert til en gruppe nikkere. Tesen om at enhver tanke har klassestempel, som ifølge Terje Tvedt er en feiloversetting av et Mao-sitat, gjorde at bevegelsen fikk et sterkt moralsk grep om medlemsmassen. Opposisjon ble ensbetydende med borgerlig eller småborgerlig tankegang. I dette ligger noe av forklaringen på at så vidt mange mennesker i så vidt lang tid øvde intellektuell vold på seg selv.

Medlemmene ble også utsatt for systematisk økonomisk utsuging. Kilder jeg har snakket med, mener at de ga så mye som halvparten av det de fikk utbetalt, til partiet. Det var skyhøye medlemskontingenter, i tillegg kom all verdens innsamlingsaksjoner, som for eksempel til rotasjonstrykkeri til *Klassekampen*. Hver enkelts personlige økonomi ble nøye saumfart med det for øyet å finne ut om det var mer partiet kunne hente. Millionsummer gikk gjennom mange hender uten noen særlig form for revisjon. Etter det jeg vet, tyder ingenting på uærlighet eller underslag - likevel er det oppsiktsvekkende.

Proletariseringskampanjen

Det sterkeste eksemplet på bevegelsens dominans over det enkelte medlem og på medlemmers offervilje er den såkalte "proletariseringskampanjen". Sannsynligvis gikk tusenvis av studenter og mennesker i intellektuelt arbeid ut i industrijobber. For siden arbeiderklassen ikke kom til partiet, måtte partiet komme til arbeiderklassen. Partiet skapte så å si sin egen arbeiderklasse, av studenter, leger, arkitekter og lærere. Denne "nye" arbeiderklassen hadde ofte store vansker med å bli akseptert. Mange ble ekskludert fra sine fagforeninger. Enkelte steder, for eksempel på Elektrisk Bureau, gikk arbeiderne til sitdownaksjoner for å bli kvitt revolusjonære kolleger. I hvor stor grad disse aksjonene var initiert av det øvre tillitsmannssjiktet, og i hvor stor grad de var uttrykk for genuin irritasjon på "gølv", er vanskelig å vite noe sikkert om.

Samtidig må bildet nyanseres. Mange av de mest kjente streikene i 70-åra var i hvert fall delvis ledet av proletariserte intellektuelle. Når AKP (m-l) i dag - i klar kontrast til 70-åra -

nettopp har sin styrke i fagbevegelsen, må det ses som en frukt av 70-års proletariseringsskampanje. For selv om de fleste gikk tilbake til sitt opprinnelige virke etter noen år, var det også en del som ble, og de danner i dag AKP (m-l)s lille grunnfjell.

AKP(m-l) representanter på LO-kongressen i 1977.

Sammenbruddet

I september 1976 døde Mao Tse-tung. Noen uker etter ble fire av hans nærmeste medarbeidere arrestert, blant dem hans kone. Disse fire hadde stått meget sentralt under kulturrevolusjonen, som var AKP (m-l)s kanskje aller helligste sakrament.

Omtrent samtidig, i november 1976, gjestet Pål Steigan den albanske partikongressen. Under Enver Hoxhas tale forsto han at det brygget opp til splid mellom Kina og Albania. Dermed fikk illusjonen om en kommunistisk verdensbevegelse et skudd for baugen.

I 1977 kom de første rapportene om væpnede sammenstøt mellom de to "befridde" områdene i Sørøst-Asia, Kampuchea og Vietnam. AKP (m-l)s begeistring for Pol Pots regime hadde vært fullstendig reservasjonsløs. Pål Steigan sammenliknet, "uten å ta munnen for full," som han sa, rapportene fra Kampuchea med Goebbels nazi-propaganda.

Det er både imponerende og skremmende hvordan sentralkomiteen klarte å få informert hele partiet, hele Rød Ungdom og hele Norges Kommunistiske Studentforbund om konflikten mellom Kina og Albania uten at offentligheten fikk vite noe. Samtidig var det i alle disse tre tilfellene klart hva analysen måtte bli: Man måtte støtte makthaverne i Kina. Man måtte støtte Kina

mot Albania. Man måtte støtte Kampuchea, med dets bånd til Kina, mot Vietnam, med dets bånd til Sovjet.

Ett av disse "slagene" kunne man ha håndtert. Tre ble for mye. Til sammen bidro de til å undergrave mye av bevegelsens grunnlag. Kanskje var det mest skjebnesvangre bruddet mellom Albania og Kina. Dels fordi dette ødela visjonen om en helhetlig kommunistisk "verdensbevegelse", og dels fordi svært mange medlemmer hadde vært i Albania og på et spinkelt grunnlag latt seg begeistre. Man hadde åpenbart vært for ukritisk. Og når man hadde vært for ukritisk i ett tilfelle, kunne man ikke da også ha vært det i andre? Hele illusjonen om det edle sosialistiske samfunnet fikk seg et skudd for baugen.

Ved inngangen til 1978 var de hellige rullene tilsølt: kultur-revolusjonen, det kjempende Vietnam og Albania som sosialismens fyrtårn i Europa. Partiet sto tilbake - ribbet for samtlige utopier. Samtidig var det i ferd med å skje et kulturelt og økonomisk paradigmeskifte. Ungdomsopprøret ebbet ut, ikke bare i Norge, men over hele Europa. De økonomiske konjunkturerne ble stadig dårligere. Det ble nødvendig for noen hver å komme seg i arbeid. Nå kom en annen avgjørende svakhet ved ml-bevegelsen for dagen: Den var i utpreget grad en generasjonsbevegelse, preget av dem med fødselsår mellom 1945 og 1955. Disse var nå i ferd med å etablere seg. De fikk hus og gjeld og barn. Det var simpelthen umulig for de fleste av dem å opprettholde sin nesten monomane politiske aktivitet.

Som et reelt alternativ for store ungdomsgrupper svant AKP (m-l) hen på slutten av 70-åra. Partiet fortsatte å bestå, men spilte en stadig mindre rolle i norsk offentlig debatt. 1. mai-togene ble stadig skrinnere utover i 80-åra. En etter en trakk kadrene seg vekk, og de fortsatte å leve sitt liv som om ingenting var hendt. Mitt inntrykk er at få har tatt seg bryet med å oppsummere det de personlig har vært med på. Dette kan synes betenkelig. AKP (m-l) var på tross av kanskje edle forsetter en totalitær bevegelse. Det minste man må kunne forlange av oss som ga etter for det totalitære, er at hver enkelt tar det ubehaget det medfører å holde den lille forsinkede dommedagen over seg selv og sitt eget virke.